

OPLOSSINGSGERICHT DENKEN BIJ AANPAK LERARENTEKORT CREATIEF EN VINDINGRIJK ONDERWIJS ANDERS ORGANISEREN

Tijdens een gesprek met een bestuurder hoorde ik over een directeur die pionierswerk aan het verrichten was in de Flevopolder om de basisschool draaiende te houden. Geboeid door haar verhaal heb ik contact gelegd met de directeur Rolf Tuinman van basisschool De Kring in Lelystad. Dat er een groot lerarentekort is in het basisonderwijs, is al langer een gegeven. De oplossing die hij tot stand heeft gebracht is inspirerend.

De formatie was rond en in de loop van het schooljaar waren er personele wisselingen en langdurig zieken. De nood aan personeel was hoog en er moest daadkrachtig en oplossingsgericht worden opgetreden. Basisschool De Kring is aangesloten bij Stichting Katholiek Onderwijs (SKO). Het motto van dit bestuur 'Ontwerpers van onderwijs' sluit aan bij de uitwerking van Rolf Tuinman, met lef, passie en meesterschap.

Er waren meerdere stappen nodig om het onderwijs voort te zetten met minder leraren. De insteek werd een vierdaags lesprogramma voor groep 5 t/m 8, gebaseerd op basisvakken en één dag anders op vrijdag, maar wel echt school. Voor groep 1 t/m 4 werd niets veranderd. Onderwijs anders kon niet van de ene op de andere dag gerealiseerd worden.

In dit artikel wordt toegelicht wat 'Anders organiseren' omvat, het doel en de uitwerking hiervan bij De Kring qua inzet van ander personeel en hoe het nieuwe rooster met een breed ontwikkelingsaanbod eruit ziet, vanuit een gedegen Plan van Aanpak (PvA). Ook de ervaringen van de directeur, leerlingen, het personeel en de ouders komen aan bod.

ANDERS ORGANISEREN

Er was gelukkig al een Noodplan lerarentekort opgesteld en goedgekeurd door het Ministerie van Onderwijs. Dit gaf mogelijkheden om te experimenteren. Het onderwijs anders organiseren dan het traditionele leerstofjaarklas onderwijssysteem gebeurt al jaren. Er zijn diverse redenen om te kiezen voor een andere inrichting van het onderwijs. Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat er een noodzaak is om kritisch naar de organisatie te kijken en het roept fundamentele vragen op over de rol, taken, kennis en kunde van de mensen die er werken. Welke functies en taken zijn er? Wat vraagt dit van de leeromgeving en leerinhoud? Wat is de rol van de directeur? De keuze voor een andere onderwijsorganisatie is niet altijd ideologisch gedreven. Bij basisschool De Kring was de reden het acute lerarentekort en moest er snel verandering komen. De informatie die volgt is gebaseerd op gesprekken met de directeur en deels afkomstig uit het Plan van Aanpak van De Kring.

Bij de start van het schooljaar 2021-2022 was de formatie doordacht ingevuld met voldoende leraren, vakleraren, extra personeel en een interim intern begeleider. Dit werd bekostigd uit werkdrukverminderingsgelden en de gelden uit het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Toen de situatie in december 2021 veranderde, werd in twee weken tijd een plan uitgewerkt om de organisatie anders in te richten.

Er is nu een grote diversiteit aan studenten op vrijdag aan het werk. Er zijn studenten die de opleiding onderwijsassistent doen of hbo-communicatiewetenschappen, fysiotherapie, de lerarenopleiding Engels of een op de motoriek gerichte studie volgen. De noodzakelijke aanpassingen worden bekostigd uit de begroting en voor een deel uit de werkdrukverminderingsgelden. De studenten worden gevonden via een uitzendbureau, via 'Student voor Docent' of via eigen routes.

DOEL VAN 'ANDERS ORGANISEREN' OP BASISCHOOL DE KRING

- De continuïteit van het onderwijs zoveel mogelijk waarborgen.
- Voorkomen dat de kinderen veelvuldig naar huis moeten worden gestuurd door personeelsgebrek.
- Een dekkend onderwijsaanbod kunnen blijven bieden.
- De kwaliteit van het onderwijs (zoveel mogelijk) waarborgen en wellicht optimaliseren.

STAPPENPLAN 'ANDERS ORGANISEREN' VOOR GROEP 5 T/M 8

- Het managementteam (MT) informeren en PvA samen ontwerpen.
- Medezeggenschapsraad en het bestuur van SKO meenemen in 't plan en akkoord vragen.
- Samen vanuit flexibiliteit van het team met creatieve denkracht dagen invullen:
 - zes leraren gaan van groepen veranderen;
 - vier leraren krijgen uitbreiding van werkdagen;
 - vier leraren zijn werkzaam op andere dagen;
 - drie leraren of onderwijsondersteunend personeel krijgen andere taken.
- Materialen bestellen, speciaal voor het anders organiseren.
- Roosters aanpassen, lokalen herindelen, schema's personele inzet maken.
- Een regisseur zoeken die dit project samen met het MT kan aansturen en coördineren.

UITGANGSPUNTEN

De basisvakken (rekenen, begrijpend lezen, aanvankelijk technisch lezen, spelling en schrijven) worden gegeven door bevoegde leraren en zij-instromers. Voortgezet technisch lezen en schrijven, zaakvakken, wereldoriëntatie, creatieve vakken, wetenschap & techniek kunnen worden gegeven door niet bevoegde, wel bekwame professionals met kennis van zaken. Daarnaast kan gebruik gemaakt worden van niet-bevoegde professionals zoals externen of ouders met een specifieke hobby of vaardigheid.

KADERS OM IN TE KUNNEN WERKEN

- Het PvA voldoet aan de wettelijke vereisten ten aanzien van het onderwijsaanbod.
- Het bestuur en de MR stemmen in met het PvA.
- Er is bereidwilligheid onder medewerkers om hun werkdagen anders in te delen.
- Het PvA moet binnen de begroting passen.
- Naast een onbevoegde dient te allen tijde een bevoegde medewerker op de unit te staan.
- Het vierogen beleid. Er zijn altijd twee volwassenen die zicht hebben op dezelfde ruimte.
- Alle betrokkenen, ook externe professionals en meewerkende ouders, dienen vooraf een Verklaring Omtrent Gedrag te overhandigen.
- Voor de inzet van onbevoegden geldt de aanwezigheid van een bevoegd teamlid in de directe omgeving.

HET WEEKROOSTER VOOR DE GROEPEN 5 T/M 8

De grootste verandering is het werken met een vierdaags rooster, waarin de basisinstructies worden gegeven door de vaste groepsleraren. Op deze dagen wordt aandacht besteed aan de basisvakken. Op de vijfde dag werken de kinderen zelfstandig aan het extra inoefenen van leerstof uit hun weektaak en worden de andere vakken gepland zoals gymnastiek, muziek, culturele en kunstzinnige vorming (ckv) en wetenschap & techniek. Deze dag wordt begeleid door meerdere betrokkenen: (vak)leraren, onderwijsassistenten, studenten en ook ouders.

De leerlingen hebben op deze dag zes blokken van 45 minuten, waarbij zij steeds naar een ander lokaal gaan waar zij een activiteit krijgen aangeboden. De begeleiders houden een eigen ruimte gedurende de dag. Dit lijkt op een dag op het voortgezet onderwijs, alleen worden leerlingen bij het verplaatsen naar andere lokalen/locaties nu wel begeleid door een leraar of andere medewerker van De Kring.

Er wordt gewerkt met een klassenboek. Iedereen die met een groep gewerkt heeft noteert hier ervaringen in, info over leerlingen en aandachtspunten of vragen. Zo is op maandag de groepsleraar weer op de hoogte van de belangrijkste info.

Alle medewerkers communiceren via een groepsapp. Zo is iedereen bereikbaar en zijn knelpunten op de vijfde dag van het rooster ook vlot op te lossen. Indien nodig vindt er op vrijdag voor schooltijd afstemming plaats met alle medewerkers.

'VRIJDAG IS DE LEUKSTE DAG VAN DE WEEK. CKV VIND IK HEEL ERG LEUK EN OOK ANDERE DINGEN. ZO WEN IK OOK AL AAN DE MIDDELBARE SCHOOL. IK ZIT NU IN GROEP 6.'

DE ERVARINGEN

De verwachting was dat 90% van de kinderen de nieuwe aanpak uitstekend aankan en het wellicht ook nog wel extra leuk gaat vinden. De 10% die dit lastig vindt, wordt door een (ambulante) leraar op beide locaties (hoofdgebouw en dependance) extra begeleid of krijgt tijdelijk een andere werkplek aangeboden.

De ervaringen zijn divers en een deel van de kinderen heeft geen moeite met het nieuwe rooster. Zij ervaren zelfs voordelen. Niet voor alle kinderen is het steeds verplaatsen prettig. Voor de kinderen die dit rooster lastig vinden, wordt er afgestemd op individuele onderwijsbehoeften en zo nodig één rustige werkplek gecreëerd.

De leerlingen die het nieuwe rooster als positief ervaren geven aan dat op vrijdag gym en kvv het leukst zijn, dat ze daar meer van leren en dat ze bij zelfstandig werken nog tijd hebben om iets van taal of rekenen in te oefenen. Het steeds lopen van lokaal naar lokaal, van vak naar vak bevalt wel en vinden ze leuk. Aan het begin was het een beetje wennen, maar nu is het fijn. Er is veel afwisseling. Er zijn ook minder enthousiaste reacties. Het steeds naar een andere klas toe moeten wordt als irritant ervaren, de eigen leraar wordt gemist en steeds een andere begeleider is niet fijn. De vrijdag ervaren zij als anders, maar niet leuk.

Onderwijs anders vraagt veel van de flexibiliteit van het personeel. Een aantal is vrijwillig veranderd van werkdagen. De samenwerking en afstemming met (wisselende) collega's vraagt inzet en afstemming en dus ook tijd. Leraren willen liever niet alleen rekenen en taal geven. Ze missen het verzorgen van een breed ontwikkelingsaanbod.

**'ALS IK TE MOE WORD DAN KAN IK
NAAR MIJN EIGEN WERKPLEK GAAN.
DAN GA IK DAAR STIL WERKEN EN DAN
RUST IK WEL EEN BEETJE UIT. DAARNA
KAN IK WEL WEER MEEDOEN MET EEN
ANDER VAK.'**

De mogelijkheid om komend schooljaar vanuit het 'gewone' vijfdaagse rooster te kunnen gaan werken, is aantrekkelijk. Deze nieuwe ervaring zet wel aan tot nadenken over de meest optimale mogelijkheden om inhoud te geven aan goed onderwijs, vanuit een gedragen visie, met vakmanschap.

Ouders hebben waardering voor het oplossingsgerichte denken van de directeur. Er zijn geen groepen meer naar huis gestuurd. Wat kinderen thuis vertellen, is divers.

Een deel komt enthousiast thuis en geniet van een afwisselende vrijdag. Er zijn er ook die, volgens ouders, hier niet gelukkig van worden. Zij hebben behoefte aan ritme en regelmaat en ze zijn gehecht aan één leraar. De veelheid aan wisselende mensen in een groep geeft hen onrust.

Er zijn studenten die de kinderen nog niet zo goed kennen. Voldoende tijd voor andere vakken in de eerste vier dagen van de week zou fijn zijn. Sommige kinderen houden niet van alleen maar taal en rekenen.

In een gesprek met de directeur blijkt hoe trots hij is op de flexibiliteit van het personeel, de kinderen en de ouders. Hij volgt nauwgezet wat deze aanpak doet met eenieder. Rolf vertelt trots en enthousiast over zijn ervaringen. Alleen samen kun je zo'n klus klaren, vanuit draagvlak en gezamenlijke verantwoordelijkheid.

'Anders positioneren' is wellicht een beter passende naam, dan 'Anders organiseren'. Het omvat veel meer dan alleen het omgooien van de organisatie. Het vraagt aanpassingen in de leeromgeving, de personele inzet, groeperingsvormen en ook qua leerinhoud is het een en ander aangepast. Op vrijdag is het rooster voor jaargroepen, alleen voor wereldoriëntatie zijn er heterogene groepen samengesteld (groep 5-6 en groep 7-8). Voor wereldoriëntatie is er geen methode. Dit wordt vanuit de Kerndoelen van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) inhoud gegeven aan de vakken aardrijkskunde, geschiedenis, natuur & techniek en de inzet en gebruik van ICT. Voor topografie is een aparte methode aangeschaft. Dit onderdeel wordt nu door een kundige onderwijsassistent in opleiding verzorgd.

De leerresultaten zijn wel wat teruggelopen. Dit is op veel scholen echter het geval na de coronawinter. Vandaar dat het nu moeilijk meetbaar is wat de leereffecten zijn van deze aanpak.

Aangezien we in het onderwijs te maken hebben met nog steeds een afrekencultuur, waarbij vooral gekeken wordt naar de opbrengsten (en die zijn toch naar beneden gegaan) én voor komend schooljaar de personele bezetting rond is, is besloten om weer vanuit het voorgaande vijfdaagse rooster onderwijs te geven.

CONCLUSIE

Afrondend kan ik concluderen dat het inspirerend is om te zien hoe er multidisciplinair pragmatische oplossingen zijn gevonden voor een complex vraagstuk. Deze ervaring heeft de school veel gebracht. Men heeft ervaren dat het anders kan. Er is nu een plan achter de hand als er weer te weinig leraren zijn. Er wordt gebruik gemaakt van waardevolle externe professionals die hun meerwaarde aantonen en normaliter in het traditionele onderwijs meer aan de zijlijn staan.

Talenten inzetten en specialisaties oppakken zal verder uitgewerkt worden. De meerwaarde van de inzet van ouders is positief ervaren. Er is een ouder die meedoet met de lessen Culturele en Kunstzinnige Vorming die nu de pabo-opleiding gaat doen. Zo levert 'Onderwijs Anders' weer een bijdrage aan het verminderen van het lerarentekort!

Voor de toekomst is het rustgevend dat er nu een plan is dat effectief is gebleken. Deze werkwijze is inspirerend voor andere scholen en geeft houvast bij het oplossen van het lerarentekort.

OVER DE AUTEUR

Marijke Bertu is docent Specialist Jonge Kind en trainer & procesbegeleider bij KPZnext van Hogeschool KPZ. Ze is betrokken bij de Regionale Aanpak Personeelstekort (RAP). Als Brigadier vertegenwoordigt ze Hogeschool KPZ bij Onderwijs Anders Organiseren.